KIRAAT-TEFSİR İLİŞKİSİ

ZEMAHŞERÎ ÖRNEĞİ

MUSTAFA KILIÇ

M.Ü. İLÂHİYAT FAKÜLTESİ VAKFI YAYINLARI No: 358

KIRAAT–TEFSİR İLİŞKİSİ

Zemahşerî Örneği

Mustafa KILIÇ

1. Baskı

İstanbul 2015

M.Ü. İLÂHİYAT FAKÜLTESİ VAKFI YAYINLARI No: 358

ISBN: 978-975-548-387-0
Sertifika No: 16209

Kitap Adı
Kıraat-Tefsir İlişkisi: Zemahşerî Örneği

Yazar
Mustafa KILIÇ

Sayfa Düzenleme
Hamit SAĞLAM

Kapak Tasarım
Melis GELSİN

Baskı
Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İSTANBUL
Tel: 0212 412 17 77
Sertifika No: 12027

1. Baskı
Aralık 2015, İstanbul

Bu eserin bütün hakları İFAV'a aittir.
Yayınevinin izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

İsteme Adresi
M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları
Nuhkuyusu Cad. No: 110 Bağlarbaşı 34662 Üsküdar İSTANBUL
Tel: 0216 651 15 06 Faks: 0216 651 00 61
ifav@ilahiyatvakfi.com - www.ilahiyatvakfi.com

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR 9
ÖNSÖZ 11
GİRİŞ 15
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU, AMACI, ÖNEMİ VE KAPSAMI 15
II. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ VE KAYNAKLARI 19
III. ARAŞTIRMAYLA İLGİLİ YAPILAN ÇALIŞMALAR 28

BİRİNCİ BÖLÜM

ZEMAHŞERÎ'NİN HAYATI VE ZEMAHŞERÎ-KIRAAT İLİŞKİSİ

I. ZEMAHŞERÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ 35
A. Hayatı 35
1. Doğumu 35
2. Tahsili, Seyahatleri, Yetiştiği Sosyal ve Siyasi Çevre 40
3. Hocaları ve Talebeleri 44
B. Eserleri 49
II. ZEMAHŞERÎ-KIRAAT İLİŞKİSİ 59
A. Zemahşerî Öncesi Kıraat İlminin Tarihi Gelişim Süreci 59
B. Kıraatte Kaynakları 71
C. Kıraatleri Nakil Yöntemi 77
D. Genellikle Takip Ettiği Kıraat İmamı 96

İKİNCİ BÖLÜM

ARAP DİLİ İLE İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA ZEMAHŞERÎ'NİN TEFSÎRİNDE KULLANDIĞI KIRAAT VECİHLERİ VE BUNLARIN SİSTEMATİK TASNİFİ

I. ARAP LEHÇELERİ AÇISINDAN KIRAAT VECİHLERİ.....105
A. Harf veya Hareke Değişikliği ile İlgili Lehçe Farklılıkları ve Kıraat İlişkisi..111
1. Hemze ile İlgili Vecihler.....111
2. Boğaz Harfleri ile İlgili Vecihler.....115
3. Hareke Farklılığı ile İlgili Vecihler.....117
4. Muzâraat Harfi'ndeki Kesre Vechi.....124
5. Sesler ve Birbirlerine Etkileri ile İlgili Vecihler.....126
a. İdğam.....126
b. Cehr, Itbâk, Muhâlefet veya İtbâ'dan Etkilenme.....127
c. Hareke'nin Hazf Edilmesi.....135
B. Sarf ile İlgili Lehçe Farklılıkları ve Kıraat İlişkisi.....138
1. İsimlerde.....139
2. Fiillerde.....140
C. Nahiv ile İlgili Lehçe Farklılıkları ve Kıraat İlişkisi.....142
1. Temîm ve Hicaz Lehçelerine Göre "ما" Edatı.....142
2. Temîm Lehçesinde İstisnâ-i Munkatı-Bedel.....145
D. Delâlet ile İlgili Lehçe Farklılıkları ve Kıraat İlişkisi.....148
II. SARF KURALLARI AÇISINDAN KIRAAT VECİHLERİ.....150
A. İsim.....150
1. İsm-i Fâil ile İlgili Kıraat Vecihleri.....151
2. Mastar ile İlgili Kıraat Vecihleri.....155
3. Kelimenin Müfred-Cem' Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri.....162
4. Kelimenin Farklı Bir Kalıpta Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri.....166
B. Fiil.....170
1. Fiilin Müzekker-Müennes Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri.....171
2. Haber-İnşâ Okunan Cümle Yapıları ile İlgili Kıraat Vecihleri.....175

3. Fiilin Malûm-Meçhul Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri.....181
4. Fiilin Farklı Kalıplarda Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri.....185
5. Fiilin Zamanının Değişmesi ile İlgili Kıraat Vecihleri 198
6. Kelimenin Fiil-İsim Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri 203
C. Harf/Edat 212
1. Bir Edatın Yerine Başka Bir Edatın Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri ...212
2. Edatların Hazf-İsbat Edilerek Okunması ile İlgili Kıraat Vecihleri 219
3. Edatların İlave Edilmesi (Müdrec) ile İlgili Kıraat Vecihleri.....222
III. NAHİV KURALLARI AÇISINDAN KIRAAT VECİHLERİ 229
A. Mübteda ile İlgili İrab Vecihleri.....229
B. Haber ile İlgili İrab Vecihleri.....236
C. Atıf ile İlgili İrab Vecihleri.....242
D. Sıfat ile İlgili İrab Vecihleri.....249
E. Edatlar ile İlgili İrab Vecihleri.....256
F. Fâilin-Mef'ul'ün Değiştiği Kıraat Vecihleri.....265
G. Kelimenin Noktasının/Harfin Değiştiği Kıraat Vecihleri 271

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ZEMAHŞERÎ'NİN KIRAAT TASAVVURU VE BUNUN TEFSİRİNE ETKİSİ

I. KIRAAT TASAVVURU.....289
A. Kıraatlere Rivâyetler Açısından Yaklaşımı.....290
B. Kıraatlere Mushaf Hattı Açısından Yaklaşımı 298
C. Kıraatlere Arap Dili Açısından Yaklaşımı 308
1. Kıraatlerin Tevcihini Yapması.....308
2. Kıraatleri Desteklemek İçin Kullandığı Deliller 316
3. Kıraatler Arasında Tercihte Bulunması.....322
4. Kıraatlere Eleştirel Yaklaşımı.....332
a. Sahih Kıraatlere Eleştirel Yaklaşımı.....334
b. Şâz Kıraatlere Eleştirel Yaklaşımı 344

II. KIRAAT TASAVVURUNUN TEFSİRİNE ETKİSİ 353

A. Kıraatleri Âyetlerin Tefsirinde Kullanması.....353

B. Kıraat İhtilaflarından Kaynaklanan Anlam Farklılıklarına Temas Etmesi.....362

1. Kelimenin Mürâdifinin Okunduğu Kıraatler 371

2. Bir Kelimenin Yerine, Başka Anlama Gelen Bir Kelimenin Okunduğu Kıraatler.....376

3. Kelimenin İlave Edildiği (Müdrec) Kıraatler.....382

III. KIRAAT İLMİ AÇISINDAN ZEMAHŞERÎ'YE YÖNELTİLEN TENKİTLER 391

A. Kıraatlerin Sıhhat Şartlarına Riayet(sizlik) Hususundaki Tenkitler 391

B. Kıraatleri Mutezile Mezhebi Lehinde Kullanma İddiası Çerçevesindeki Tenkitler 406

SONUÇ 415

KAYNAKÇA 423

Klasik İslami ilimlerin temel başlangıç noktası hiç kuşkusuz Kur'ân-ı Kerîm ve onun tefsiri, yorumlanması, anlaşılması meselesidir. Kur'ân ayetlerinin tefsiri ve yorumlanması sürecinde Kur'ân kıraatlerinin önemli bir katkısı vardır. Kıraat ilminin sağladığı bu hayati katkı, klasik tefsir literatürü içerisinde kıraat-tefsir ilişkisini temel bir menzil taşı haline getirmiştir. Kıraat-tefsir ilişkisi söz konusu olduğunda ise Zemahşerî ve onun *el-Keşşâf* isimli eseri tefsir literatürü içerisinde temel bir kaynak, klasik bir eser, bir başucu kitabı olarak öne çıkmaktadır.

Zemahşerî ve *el-Keşşâf,* İslami ilimler literatürü içerisinde durduğu tarihsel konum açısından, kendisine kadar gelen İslami ilimler ve tefsir geleneğinin derinlikli bir çerçevesini sunmuştur. Diğer taraftan ortaya koyduğu ilmi miras açısından da kendisinden sonraki İslami ilimler ve tefsir geleneğinin seyrinde önemli bir etki ve iz bırakmıştır. Kıraat-tefsir, kıraat-Arap dili ilişkisi konusunda izlediği yaklaşım, sergilediği kavrayış, öne sürdüğü yöntem Zemahşerî ve eseri *el-Keşşâf*'ın tefsir literatüründe bıraktığı en önemli etki ve izler arasındadır.

Bu kitapta Zemahşerî'nin tefsirinde naklettiği sahih-şâz vecihleriyle bütün kıraatler; onları kullanma keyfiyeti çerçevesinde kıraat-tefsir ve kıraat-Arap dili ilişkisi incelenmiştir. Ayrıca sahih kıraatlerin tespitinde öne sürülen temel şartlar açısından Zemahşerî'nin kıraatleri kabul kriterleri konusu ele alınmıştır. Son olarak da kıraatler bağlamında Zemahşerî'ye yöneltilen tenkitler tespit edilmiş ve bunlar objektif bir bakış açısıyla değerlendirilmeye çalışılmıştır.

ISBN: 978-975-548-287-3
9 789755 482873
www.ilahiyatvakfi.com